

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
КИРИЛО-МЕТОДИЕВСКИ НАУЧЕН ЦЕНТЪР ПРИ БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИЖЕВСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ТЕХНИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМ. М. Т. КАЛАШНИКОВА
НАУЧНОЕ СООБЩЕСТВО “ПИСЬМЕННОЕ НАСЛЕДИЕ”
DIGITAL MEDIEVALIST SCHOLARLY COMMUNITY
ФОНДАЦИЯ „УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ“

**Писменото наследство
и информационните технологии**

El’Manuscript–2014

Материали от V международна научна конференция
Варна, 15–20 септември 2014 г.

София · Ижевск
2014

Сборникът е издаден с финансовата подкрепа на Министерството на образованието и науката на Република България по процедура за подкрепа на международни научни форуми.

Отговорни редактори: проф. д-р В. А. Баранов
 доц. д-р В. Желязкова
 д-р А. М. Лаврентъев

Редактори: Нели Ганчева, Веселка Желязкова (български текст)
 О. В. Зуга, В. А. Баранов (руски текст)
 Кевин Хокинс (Kevin Hawkins) (английски текст)

Писменото наследство и информационните технологии [Текст] : материали от V международна науч. конф. (Варна, 15–20 септември 2014 г.) / отг. ред. В. А. Баранов, В. Желязкова, А. М. Лаврентъев. — София ; Ижевск, 2014. — 448 с.

Сборникът съдържа материали от конференция, посветена на разработването и създаването на съвременни средства за съхраняване, описване, обработка, анализ и публикуване на ръкописни и старопечатни книжовни паметници и исторически извори, а също и на въпросите за подготвянето на електронни ресурси в областта на хуманитаристиката и тяхното използване в научните изследвания и преподаването.

© Кирило-Методиевски научен център — БАН, 2014
© Ижевский государственный технический университет
им. М. Т. Калашникова, 2014
© Авторски колектив, 2014
© Лилия Тошкова — графичен дизайн на корицата, 2014

ISBN 978–954–9787–25–2

Дигитализацията на документи от Българския исторически архив при Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“: проблеми и решения

Любомир Георгиев, Поли Муканова

Дигитализация, архив, библиотека, история, фотография, документ

Digitization of Documents from the Bulgarian Historical Archives at the SS. Cyril and Methodius National Library: Problems and Resolutions

Lyubomir Georgiev, Poly Mukanova

The digitization of historical documents and photographs kept in the Bulgarian Historical Archives at the SS. Cyril and Methodius National Library is an important process, begun relatively recently. The organization, the progress and the consequence of this initiative are presented from two complementary points of view— from a direct participant in the digitization and from a user of the digital library.

Дигитализацията на документи в Български исторически архив при Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (БИА НБКМ) с повече патос и въображение може да бъде оприличена на част от бушувашата днес информационна революция. Васил Левски изтъква, че за извършването на победоносна революция са нужни: *1. уреждане; 2. пари; 3. хора; 4. оръжие* и други бойни потреби [Шарова 2009: 51–52]. Затова ще се опитаме да я разгледаме по определения от Апостола ред.

1. Уреждане

А) Ръководството на Библиотеката определя структурата и броя на кабинетите в Дигиталната библиотека (ДБ), както и относителната важност на тази нова задача сред другите основни задължения на БИА — обработването на новопостъпилите архивни фондове, съхранението и предоставянето на документите, организирането на изложби, научната работа и др.

БИА съгласува дейността си с Направление „Дигитална библиотека“ при планирането на основните обекти на дигитализация и на броя сканирани изображения за съответната година. Тясно сътрудничество се осъществява с направление „Информационни технологии“ във връзка с възможностите, които предоставят софтуерът и хардуерът, както и с начините, по които може да бъдат постигнати зададените цели. Като се опирахме на съществуващите правила [Панайотов 1956: 218–298; ISBD 2012; Правила 2013: 96–128], заедно със споменатите по-горе

структури в края на 2013 г. изработихме „Инструкция за създаване на метаданни за дигиталните обекти на документите от БИА“.

Б) Интересен е въпросът, по какъв ред да се подбират архивните фондове за дигитализация — топографски, хронологически, според обема на фонда или според читателския интерес към него. Ролята на читателя в архива не бива да се подценява, тъй като в качеството си на ползвател той е коректив и надежден източник на предложения за промяна.

В) Анотирането на отделни документи, а не на цели архивни единици в ДБ е не само принципен проблем за архивиста, но изисква и значително повече време.

Г) Съгласуването с организации извън Библиотеката за различни проекти предполага допълнителна работа и последователни усилия за усвояване на целите, подхода и начина на работа на една различна организация.

2. Пари

ДБ на НБКМ е абсолютно безплатна за потребителите и може да се използва неограничено. Изображенията, които може да се изтеглят от нея, се отличават с високо качество, достатъчно за широк кръг употреби. Този свободен достъп съдържа в себе си както предимства, така и недостатъци.

3. Хора

В БИА към момента работят високообразовани историци: един доцент със степен „доктор на историческите науки“, трима асистенти и един архивист със степен „доктор“, един архивист със степен „магистър“¹. Колегите от ръководството и от секторите „Дигитална библиотека“ и „Информационни технологии“ са изправени пред предизвикателството едновременно да разбират нуждите ни, да определят качеството на сканиране, да ни подпомагат в работата с базите данни, да посочат възможностите на технологията, както и да съгласуват дигитализацията на равнище Библиотека.

4. Оръжие и други бойни потреби

Разполагаме с ограничено количество качествени скенери. Софтуерът, с който правим прецизно и особено подробно описание (в сравнение с други подобни ДБ), може да бъде и по-специализиран, по-удобен както за въвеждане на информация, така и за предоставянето ѝ на потребителите.

Функционалността на четирите показателя, заимствани от Апостола, се проявява в резултатите, които удовлетворяват *читателя*.

В съвременното мрежово общество решението на потребителските проблеми във връзка с използването на архива се намира в пряка зависимост от дигиталната среда.

¹ Л. Георгиев работи в БИА от 1998 до 2012 г. и продължава да бъде непосредствено свързан с работата на отдела. Взе участие и в изработването на инструкцията за създаване на метаданни през 2013 г.

Работата с архив има свои специфики. Една от тях е познаването на описа на даден фонд, тъй като той е ключът за използването му. Към сегашния момент от справочниците на БИА единствено дигитализирани са трите тома на описа на сбирката „Портрети и снимки“ [Попсавова 1975–1989], както и деветте книжки на обзорите [Обзор 1963–2006]². Както е известно, основните указатели за работа на читателите с документалното наследство на архива са инвентарните описи на различните фондове. Ето защо дигитализационният процес би трябвало да започне с тях.

Както стана ясно, съществува дигитална библиотека с база от електронни копия на архивни документи от БИА и метаданни, които ги описват. Известно е, че поставянето на дългосрочна стратегическа цел като дигитализацията води до разширяване и улесняване на достъпа до документи и допринася за физическото им съхраняване. Разбира се, първоначалното ядро на този процес е в залагането на концепция, която да обхване системата на архива и набележи приоритетните документи. БИА е положил основите на подобен процес — четири са разработените звена (т. нар. кабинети), по които се работи: документи (архивен фонд на Гео Милев, джобното тефтерче на Васил Левски); кореспонденция (писмата на Христо Ботев, д-р Петър Берон, Захарий Стоянов); кондики, съдържащи ценни сведения за развитието на българското общество през Възраждането и фотографска колекция с портрети и снимки³. Разграничаването на дигиталните кабинети „БИА-Кореспонденция“ и „БИА-Документи“ има своите минуси. Два последователни документа от един архивен фонд може да попаднат и в двата кабинета. Когато потребителят се интересува например от ръкописите на Ботев в БИА, той трябва да провери и в „БИА-Документи“, и в „БИА-Кореспонденция“.

Архивите в Библиотеката е редно да се свържат по електронен път с Държавния архив, не бива да остават „скрити“ в основната структура, в която са институционално поместени. Като решение на този казус може да се направят сводни електронни каталози на архивните фондове на територията на България (описите по архивохранилища), които да се поддържат от обща платформа. В по-малък мащаб това е осъществимо с подобен каталог на архивни сбирки, които се съхраняват в библиотеки.

Но всяко начало е трудно и „Каквото сабя покаже и честта, мале, юнашка“⁴.

Литература

Обзор 1963–2006 — *Обзор на архивните фондове, колекции и постъпления, съхранявани в Български исторически архив*. Кн. 1–9. С., 1963–2006.

² Обзорите на БИА, както и описите на сбирката „Портрети и снимки“ са публикувани онлайн като изображения, а не като текст и в тях не може да се извършва текстово търсене.

³ В скобите са посочени само някои от дигитализираните документи.

⁴ Ботев, Хр. „На прощаване“. Стихотворението е преписано от Левски в личния му бележник [Шарова 2009: 163].

- Панайотов 1956 — *Панайотов, И., К. Възвъзова-Картеодорова, В. Тилева*. Правила за комплектуване, обработка, запазване и използване на документалните материали от личните и обществените архивни фондове и колекции от XIX и XX век (Из опита на Български исторически архив при Държавна библиотека В. Коларов) // Известия на ДБВК, (за 1954) 1956, с. 218–298.
- Попсамова 1975–1989 — *Попсамова, Д.* Опис на сбирката „Портрети и снимки“ в НБКМ. Ч. 1–3. С., 1975–1989.
- Правила 2013 — *Правила за дигитализиране на архивни документи* // Методически кодекс — Държавна агенция „Архиви“. Св. V. С., 2013, с. 96–128.
- Шарова 2009 — *Васил Левски*. Документи в два тома. Съст. К. Шарова, Цв. Нушев, Т. Томова. Т. 2. С., 2009, с. 51–52.
- ISBD 2012 — *ISBD: Международен стандарт за библиографско описание*: консолидирано издание. Прев. от англ. А. Дипчикова. С., 2012.